Бранко Илић
Универзитет у Крагујевцу
Факултет педагошких наука у Јагодини
Катедра за филолошке науке

DOI: 10.46793/KDNN25.119I
UDK: 821.163.41-93-14.09 Данојлић М.

НАИВНА ПЕСМА – ОЗБИЉНА КРИТИКА

(Милован Данојлић као зачетник модерног теоријско-критичког промишљања књижевности за децу у српској науци)

Апстракт: Полазећи од претпоставке да је Милован Данојлић зачетник модерног критичког приступа књижевности за децу, рад показује да познати песник не остаје на пукој ревалоризацији овог вида стваралаштва, већ формулише нову парадигму у којој се песма за децу сагледава као аутентичан облик уметничког постигнућа. Предмет анализе су три кључна става Данојлићеве критичке мисли: (1) схватање књижевности за децу као модернистичког феномена по себи, (2) разумевање те књижевности као уточишта за песника и (3) концепт вредности несавршености *наивне песме*. Данојлић књижевност за децу не посматра као другоразредни вид стваралаштва, већ као специфичан одговор на кризу модерне поезије. Наивна песма није регресија ка предмодерном, већ пример „врхунске једноставности израза" у којој се максимална естетска сложеност постиже минималним језичким средствима. Њено извориште није у детету као читаоцу, него у песнику као ствараоцу. Уточиште које она нуди одраслом песнику није бекство у инфантилност, већ свесни чин поетског отпора трагичној самодовољности и отуђењу модерне уметности. Вредност несавршености наивне песме показује се као врхунски етички и естетски принцип. Закључује се да Данојлићев допринос није само у одбрани књижевности за децу, већ у коренитом преобликовању начина на који се о њој мисли. Изложене поставке превазилазе домете њему савремених теоретичара: он признаје вредност дечје књижевности и поставља је као коректив „правој" поезији. Са Милованом Данојлићем започиње озбиљна критика књижевности за децу као део савремених књижевнотеоријских промишљања у српској науци.

Кључне речи: Милован Данојлић, *наивна песма*, књижевност за децу, модернизам, књижевна критика, поетика једноставности.

1. О ДОПРИНОСУ МИЛОВАНА ДАНОЈЛИЋА

Сама чињеница да књижевност за децу мора да испуни извесне унапред задате предуслове – језичку, садржинску и психолошку прилагођеност

специфичном читалачком узрасту – у великој мери је, кроз читаву двовековну историју, одређивала и њен статус у односу на „праву" књижевност. Управо је таква условљеност, као и наглашена педагошка целисходност, делегитимисала текстове за децу као *уметничке* радове у ужем смислу речи (Поповић 1914: 171). Упркос стилској допадљивости, ритмичкој разиграности, духовитим обртима, књижевност намењена деци у врло дугом периоду није била сматрана „истинском" уметношћу. Притом се не алудира на отежавајућу околност присуства оне подразумеване (а у креативном смислу, заправо, корисне) трајне *напетости* која пулсира унутар овог специфичног литерарног стваралаштва током читавог његовог постојања. Не мисли се, дакле, на давно уочени динамички однос између *педагошког* и *естетског* у дечијој књижевности, на непрестано сукобљавање захтева за прагматичношћу и тежњи ка уметничкој несврховитости, односно императива васпитне утилитарности, са једне стране, и потребе за креативном необавезношћу са друге. Ова двострука одређеност дечије песме и приче једнако је присутна у савременом стваралаштву као што је била и током претходна два века. Па ипак, дуго је времена пресуда о квалитету била унапред изречена – подразумевало се да је чак и у оним случајевима када су текстови намењени деци *деловали* као уметнички вредни, постојало нешто што их суштински одваја од тзв. високе уметности. Они би, на крају, ипак бивали сведени на детету примамљиво и вишеструко корисно *педагошко средство* или, у најбољем случају, на „лакшу варијанту" књижевности, лишену (метафизичке) дубине. И поред појава проблематизовања или оспоравања таквих ставова почетком XX века (Опачић 2018: 19), све до његове друге половине они су у књижевној критици ипак били доминантни.

Милован Данојлић (1937–2022), песник и есејиста, преводилац и академик, управо поменуте „препреке" и условљености претвара у полазну тачку за коренито редефинисање појма *дечије песме*. Својим полемичким чланком „Медведи и зечеви нису криви", објављеним у дневној штампи 1958. године, Данојлић започиње развијање теоријског концепта *наивне песме*, да би га потом разрадио у низу текстова: „Ка стварном разумевању дечије песме" (1963), „Расправа о наивној песми" (1967), „Један нови облик" (1973). У књизи *Наивна песма* (штампаној 1976, друго издање 2004) Данојлићева теоријска и критичка мисао достиже заокружени облик. Ова промишљања објављивана кроз дуги низ година јесу конзистентна и јасно повезана, али нису сасвим кохерентна – што указује на чињеницу да је реч о домишљању једног песника у покушају да створи целовит мисаони систем. Међутим, оно што их чини изузетно вредним није теоријска заокруженост, већ полемичност и изазовност изложених поставки, као и способност аутора да доведе у питање темељне претпоставке и подразумеване ставове.

И сâм писац за најмлађе, Данојлић је свакако свестан претходно поменутих предрасуда у разумевању феномена књижевности за децу и припада релативно широком кругу аутора и критичара који су шездесетих и седамдесетих година прошлог века били посвећени афирмацији њеног статуса. Међутим, оно што заиста одређује меру актуелности и далекосежности Данојлићевих теоријско-критичких промишљања јесте чињеница да се овај аутор никако не задржава на једноставном оспоравању речених предрасуда (у то време, уосталом, већ озбиљно доведених у питање). У супротном би, заправо, био само један од многобројних критичара и књижевника који јасно препознају и делатно потврђују промене које су се одигравале на много дубљем књижевном и културном плану. Значај доприноса нашег песника управо лежи у искорачењу из дотадашње равни полемика о валоризацији стваралаштва за децу које су, више или мање, представљале покушаје апологије ове потцењене гране литературе. Иако његови почетни ставови у потпуности припадају модерним мисаоним струјањима у правцу препознавања значаја дечије књижевности, кључно је, заправо, да Данојлић то ново разумевање артикулише на начин који превазилази домете њему савремених теоретичара и стваралаца. Наиме, његово супротстављање одрицању вредности књижевних текстова за децу (каквог је било и у деценијама пре Данојлића) односи се не само на оспоравање очигледних предрасуда везаних за дечију књижевност, већ представља разложну критику поједностављених и теоријски „истрошених" покушаја изједначавања озбиљне и неозбиљне литературе:

> У нашим данима, уследио је захтев да се дечјој песми призна пуна равноправност [...] Дечје су песнике почели да обасипају почастима, али равноправност, свеједно, није била постигнута. Разлика, она унутрашња, генеричка, увек се јасно осећала. Приближавању озбиљне и дечје поезије, њиховом измирењу и проналажењу заједничких естетских именитеља засад се опиру бројне навике, предрасуде, нерашчишћена питања, као и препреке дубље, суштинске природе (Данојлић 2004: 45).

Циљ овог рада је да подсети на то да Данојлић од самих почетака бављења дечијом песмом, не занемарујући традиционални педагошки примат, у својим теоријским текстовима успоставља нову парадигму у којој се књижевност за децу не брани, већ се њена посебност сагледава као сасвим специфичан моменат уметничког постигнућа. Ову оригиналну песничку и критичарску позицију покушаћемо да укратко представимо кроз формулисање три кључна става који је јасно диференцирају у односу на Данојлићеве савременике. Рад истражује како наш аутор, полемишући против устаљених предрасуда везаних за књижевност за децу свог времена, једнако оних који јој одричу вредност, али још одлучније против оних који ту вредност

препознају на „сумњив" начин, поставља теоријске основе за њено продубљеније сагледавање. У том смислу је и формулисана насловна тврдња да тек са Милованом Данојлићем коначно започиње озбиљна критика књижевности за децу као део савремених књижевнотеоријских промишљања код нас.

У наставку рада биће најпре говора о разумевању дечије књижевности као *модернистичкоī феномена* по себи; затим о концепту *ūесничкоī уточишūа* (у стваралаштву за децу); а у последњем делу и о трећем Данојлићевом ставу – о парадоксалној *вредносūи несавршеносūи*. Закључни сегмент сумира значај доприноса нашег аутора у контексту српске књижевне науке у целини.

2. КЊИЖЕВНОСТ ЗА ДЕЦУ КАО ФЕНОМЕН МОДЕРНИЗМА

Иако је Данојлић био пре свега успешан песник – аутор више од тридесет књига – његов теоријско-критички рад на пољу књижевности за децу већ је раније препознат као прекретница у српској науци (Опачић 2018: 21). Напоредо са песничким књигама, изузетно значајним у оквиру новог таласа српске поезије (Пантић 2004), Данојлић започиње и теоријско образложење онога што ће назвати *наивном ūесмом* – кључним појмом његове критичке аргументације. Полемички изложена мисао овог аутора јесте оригинална управо зато што не пристаје на унапред задате поставке. Колико год *идеја равноūравносūи* сложеног и једноставног књижевног текста могла деловати неоригинално, јер таквих ставова имамо већ током периода авангарде (Ђорђевић 2014), оно заиста ново јесте начин како ту идеју Данојлић брани. Притом појам *сложене сūрукūуре* у његовој аргументацији остаје резервисан за текстове тзв. високе уметности, док су текстови за децу означени као једноставни, односно *ūоједносūављене сūрукūуре*. Данојлић наговештава да се најважније заједничке одлике „озбиљне" и дечије поезије тичу „јачине визије и вештине у обликовању", јер се

> [...] снажни естетски учинци, откривалачки продори, нови ритмички обрти, изненађујуће слике, љупкост и неочекивана открића могу постизати како у сложеним, тако и поједностављеним [књижевним] структурама (Данојлић 2004: 45).

Данојлићева аргументација креће од саме поставке стваралачког концепта писања за децу. *Како насūаје (дечија) ūесма?* – представља полазно и суштинско питање критичког приступа. Оно је значајно више везано за делатност уметника него за саму уметничку креацију и, у том смислу, наш аутор формулише свој први и можда најпровокативнији став: књижевност за децу је модерни феномен по себи, производ и израз модернизма у књижевноисторијском смислу.

> Постоје, ипак, поједина дела која су подстицај за свој поједностављен састав нашла у себи, која су таква каква су по извесној дубљој, унутрашњој нужности. Таква дела нас наводе на помисао да је дечија књижевност [заправо] једна могућност књижевног израза, једна духовна пустоловина која се није случајно догодила у нашем, модерном времену (Данојлић 2004: 5).

За Данојлића је дечија поезија један од модернистичких одговора на кризу савремене поезије првих деценија XX века. У овој почетној поставци се јасно уочава да аутор не пристаје на то да феномен књижевности за децу априори сагледава кроз однос два одвојена и различита дела јединственог корпуса књижевности – озбиљни и неозбиљни део, неспорно и условно уметнички. Кључни моменат његовог размишљања јесте покушај сагледавања *кризе* читаве модерне књижевности као најзначајнијег обележја савремене епохе. Модерна поезија, загледана у себе, како Данојлић примећује, губила је реалну везу и са човеком и са светом:

> Песниковање, коме је корен у радосном сазнавању живота и природе, постаје, тако, трагично озбиљна работа. Модерни песник истовремено је и критичар, и то један од најпродорнијих [...]. Укратко, модерна поезија као да гине у безмерју којем се приближила. [...] Дечија песма не осуђује застрањење модерне поезије; она га [једноставно] не прати (Данојлић 2004: 53–54).

Песма за децу није само део модернистичких превирања, сматра Данојлић, она је крајње специфичан и неочекиван одговор на стање поменуте кризе. Док модерни уметник тоне у „дисонанцу" и концептуално безнађе (Фридрих 2003: 13–15), наш аутор управо у *наивној йесми* препознаје могући излаз из интелектуалне слепе улице. Оно што представља готово запрепашћујући увид – оригиналан свакако – јесте да дечија књижевност савременог доба, према Данојлићу, није суштински чак ни повезана са децом, односно са дететом као читаоцем, упркос очигледној чињеници да се дословно обраћа детету у равни поетске продукције. Како разложно тумачи Валентина Хамовић, Данојлић истиче да се истинска *наивна књижевносш* рађа у препознавању наивног доживљаја света у песничком бићу, а не у детету (Хамовић 2018: 37–39). У свом полемичком чланку „Медведи и зечеви нису криви" из 1958. године, његовом првом полемичком иступу у којем почиње да развија свој концепт „наивне песме", Данојлић ће записати да је „емотивност детета у самом ствараоцу, а цео напор се састоји у пажљивом разазнавању и упознавању дечјег гласа у себи – а не у деци" (Данојлић 1958). Ипак, „разуме се да се те две невиности, дечја и песникова, накнадно или уз пут могу препознати, па и спријатељити" (Данојлић 1967: 134) .

Далеко више од специфичности и иманентних карактеристика самих текстова намењених деци Данојлића занима феномен модерне књижевности, њени разноврсни стваралачки обрасци, а одмах потом и онај ко такву књижевност пише – дакле, (модерни) књижевник. Очигледна чињеница да је реч о „другачијој" књижевности, управо оној која подразумева дете као читаоца, никада се не доводи у сумњу – али је у аргументацији нашег аутора од другоразредног значаја. Не стварају деца књижевност за децу, већ одрасли (уметници). Овај став, како примећује Валентина Хамовић, представља преокрет у дотадашњем схватању: дечја књижевност се из дубоко инферионе позиције преноси у сам центар књижевних расправа о модерности поезије (Хамовић 2018: 35–40). Феномен наивне песме тако се показује као *могућност* књижевног израза која се подједнако остварује како у књижевности за децу, тако и у оној за одрасле, односно у свакој аутентичној поезији. *Наивни мод* поетског казивања представља легитимну, једнаковредну алтернативу песничког стваралаштва као таквог. Она у том облику заиста није постојала пре модернизма, и зато је чињеница модернистичког преокрета у поезији XX века кључна за разумевање савременог статуса књижевности за децу у оквирима књижевности уопште. На овај начин Данојлић оставља ван фокуса и као превазиђену сваку претходну расправу која полази од просте реваоризације књижевних текстова за децу и покушаја да се препозна и докаже њихова уметничка вредност. Његов став је другачији – у оквирима разнолике аутентичне модерне поезије постоји и она чија је кључна карактеристика „врхунска једноставност" песничког израза (Хамовић 2018). За тумачење и разумевање ових текстова није неопходно дете-читалац. Међутим, управо таква поезија проналази своје читаоце (и) међу децом.

Појам *врхунске једноставности*, како показује Валентина Хамовић, није пука стилска одредница – он означава поетички програм у коме се максимална естетска сложеност постиже минималним језичким средствима. Данојлић у свом стваралачком развоју пролази кроз фазе трагања за „врховном једноставношћу", да би открио „задовољство у кључу званом дечја песма" као „основу унутарњег порекла поезије за децу". Овај процес представља „песничку трансформацију" у којој откриће песничког кључа у природи дечје песме игра изузетно важну улогу. Поетика врхунске једноставности као део модернистичког покрета није регресија ка примитивном, већ *достигнуће* – она је резултат „строге стваралачке самодисциплине" и „усавршавања једноставности" које долази са искуством (Хамовић 2011). У том смислу је Данојлићева позиција парадоксална: он поставља дечију/наивну песму као врхунски израз модернизма – поезија која је модерна у изразу а класична по форми. Данојлић је критичар који брани једноставност књижевности за децу из уверења да је управо у тој једноставности садржана најдубља сложеност.

3. КЊИЖЕВНОСТ ЗА ДЕЦУ КАО УТОЧИШТЕ ЗА ПЕСНИКА

Други Данојлићев став, који се на претходни спонтано надовезује, гласи: књижевност за децу је *уточиште* – али не за дете, већ за одраслог песника. Како Данојлић објашњава:

> Отпор према високим књижевним формама и осећање неприпадности свету одраслих у вишеструкој су вези. Дечја књижевност је прибежиште, једно од средишта тог отпора: постојање се поједностављује до елементарне равни чиме се његова озбиљна, то јест трагична страна пређутно одбацује (Данојлић 2004: 24–25).

Према овом схватању дечја песма нуди уточиште од сложености и трагике модерног постојања. Данојлић уводи појам *песма-дете* који не означава терминолошку доскочицу већ упућује на чињеницу да књижевник, стварајући такву поезију, „не преузима [на себе] одговорност за судбину света". Различито од песника претходних епоха, он покушава да остане изван великих идеолошких и филозофских система који нуде (или наговештавају) могућа решења за проблеме човековог постојања. Његова „неозбиљност" је конкретна и креативна реакција на озбиљност доживљаја сопствене егзистенције. *Песма-дете* подразумева повратак детињству саме поезије, потребу да се песник „одупре артистичкој самодовољности [...] захтеву да учествује у патњама и заблудама, у безизгледној игри умствених конструкција, у прејаким заносима и ломовима психологије" (Данојлић 2004: 50–51). За Данојлића песма-дете није регресија у инфантилност, већ свесни чин радикалног поетичког отпора:

> Уређен и осмишљен свет могућ је једино као тежња, односно конструкција наивне свести, на коју је дете природно упућено. Довођење у ред и осмишљавање ствари, макар и по цену невероватних импровизација, за дете има смисао савладавања хаоса у који је рођењем гурнуто; то је његова насушна потреба. Зато одрасли с посебном наклоношћу прихватају дечију песму; она им је, на известан начин, потребнија но самој деци (Данојлић 2004: 42).

Процеси дехуманизације унутар модерне литературе који су последица „преовлађујуће аутоиронијe као реакције на патетично казивање старије уметности" (Фридрих 2003: 185) сужавају простор за различита тематска искорачења и језичко експериментисање карактеристично за сву поезију након периода класицизма. Преовлађујућа „стања осамљивања и страха" доминирају књижевношћу почетка XX века и затварају могућности песничке креативности која није само везана за наивну ведрину старије поезије, већ представља аутентичну и неопходну потребу казивања о животу и свету.

Ову врсту „наивности" књижевност за децу нуди у изобиљу и модернистички песник је прихвата као такву. Окретање дечјој песми стога није бекство или издаја модернистичких постулата, деструкција форме ни повратак на предмодерно; Данојлић га види као трагање за архаичним извориштем креативности, откривање давно заборављене чедности стварања. Тамо, у заштићеном простору књижевности за децу, остаје дозвољено и легитимно оно што у свету „озбиљне уметности" припада детронисаном, патетичном и наводно превазиђеном. Овај став додатно оснажује Данојлићеву основну тезу да књижевност за децу није другоразредна дисциплина, већ аутентичан уметнички чин који долази из дубоке, егзистенцијалне потребе стваралаца. Овде се јасно уочава оно што бисмо могли назвати „коперниканским обртом" – изненађујућом променом перспективе у односу на исходишну тачку књижевности за децу. Сама чињеница да се дечија песма примарно посматра из угла песника (дакле, одрасле особе), а не детета као читаоца, изједначава ову књижевност са сваком другом. Јер књижевност као таква увек подразумева своју публику – а то могу бити, између осталих, и деца.

Како примећује Јелена Вељковић Мекић, Данојлићева поезија јесте пример зрелости песничког стила који брише разлику између наивних песама и озбиљне књижевности намењене одраслим читаоцима. Његов свет није хомоген – обележен је разликама и супротностима, детињство није увек безбрижно, а игра се заснива на принципима деструкције, пародије и иронije (Вељковић Мекић 2014). У овом смислу треба разумети и васпитну улогу књижевности за децу коју Данојлић, заједно са другим песницима доба радовићевског преокрета, тумачи управо у задатом кључу – не као моралисање или поучавање, већ као стални епифанијски, откривалачки однос према свету. Књижевност за децу, једнако као и сва друга уметност, представља начин откривања света, и тиме је и њена васпитна улога неспорна. Дидактика тако уступа место сазнању, а васпитна функција престајући да буде спољашњи педагошки налог постаје унутрашњи, дубоко проживљени чин поетског доживљаја света.

Пронашавши у наивној песми склониште од хаоса модерног постојања, песник успева да поново, не обазирући се на догматска ограничења „озбиљне" литературе, проговори аутентичним гласом о ономе што је у савременом свету најтеже очувати – о чистој радости постојања, чедности стварања и неприкосновеној снази језичке игре. *Уточиште* које нуди књижевност за децу тако, у Данојлићевој перспективи, постаје простор уметничке слободе и субверзивни стваралачки одговор на отуђење модерног човека. Тиме се не редефинише само статус једног жанра већ се самој поезији враћа њено онтолошко средиште: право на чуђење, лепоту и откривалачки сусрет са светом.

4. ВРЕДНОСТ НЕСАВРШЕНОСТИ – ПАРАДОКС НАИВНЕ ПЕСМЕ

Трећи Данојлићев став представља помало изазивачки одговор на проблем вредновања дечије књижевности. Када говори о феномену уметничког стварања, Данојлић не само да успева да одбрани поезију за децу од оптужби да она никако не може да буде права поезија, већ је, на парадоксалан начин, указујући на изворишта њеног настанка, проглашава најизворнијом поезијом уопште. Као аргументацију користи и јасно афирмативне и наизглед негативне ставове о дечијем песнику и песништву. С једне стране, истиче да

> [...] ваљане дечије песме, приче и романи доносе поједностављену, али притом целовиту визију. Иако избегавају неке поступке, теме и интелектуална искуства, они не дају ни лажну, ни окрњену, ни глупо упрошћену слику света: ако је визија изворна, она мора бити целовита и на том нивоу спознаје. [...] Наивна песма је успела да конзервира основне елементе певања – емоцију, машту, игру, причу – у првобитном облику и стању (Данојлић 2004: 22).

У исто време износи готово бруталан суд:

> Могло би се рећи да је дечији песник неуспели, недовршени песник. Његова је снага колебљива. [...] [Појмове] вечности, врховног смисла и све претпоставке о бесконачном он одбацује, или их, у неким случајевима, пародира. Свет је то што јесте – непосредна чулна представа; голо постојање једно је од највећих чуда [...] (Данојлић 2004: 55).

Данојлић несавршеност поезије за децу посматра као њену највећу предност. Та недовршеност песму лишава хладноће и бесперспективности тзв. озбиљне поезије. Али одмах потом додаје пресудно појашњење:

> Међутим, појам *неуспели песници* свакако не треба изједначавати са појмом *лоши песници*. Прави дечији песник поступа мудро и целисходно: један несавршени таленат проналази одговарајућу форму, свој оквир и своју [праву] меру (Данојлић 2004: 57).

Овим парадоксалним исказом Данојлић не умањује вредност песништва за децу, већ му враћа оно што му је одузето – аутентичност. Наиме, „несавршеност" код Данојлића није технички недостатак, већ етички и естетски принцип: песник који зна своје границе ствара дело у себи заокружено, без претензије да обухвати све. „Дечја песма је песма која је решила да не порасте" (Данојлић 2004: 55) – али управо у томе, у том разумевању сопствене визије и домета, она се открива као у себи заокружен уметнички облик.

Према Валентини Хамовић, овај Данојлићев концепт суштински представља потрагу за „поетиком чистог даха", која се супротставља академској умишљености и претераној рационализацији модерне уметности (Хамовић 2015). Несавршеност наивне песме отуда није немарност, већ одбрана правог песничког бића од цивилизацијског затамњења савременог доба. У том контексту је Данојлићев парадокс близак модернистичком заокрету у поезији за децу који је начинио Душан Радовић, у коме антидидактички императив такође одбацује „савршене" и строге моралне обрасце одраслих, инсистирајући на томе да књижевност мора бити простор игре, чак и када је та игра несавршена, бучна или рушилачка. Код Радовића, као и код Данојлића, ова игра брише границе. Данојлићева визија света као „непосредне чулне представе" у дослуху је са филозофским увидима Валтера Бењамина о дечјој свести – деца немају потребу за довршеним, великим системима; она стварају сопствени поредак из фрагмената, отпадака и естетски несавршених књижевних подстицаја које одрасли често превиђају (Бењамин 1997).

Управо на том месту Данојлићева мисао о наивној песми достиже своју парадоксалну дубину: она је истовремено „неуспела" и „најуспелија", јер једино тако успева да сачува оно што је модерна уметност жртвовала – непосредност, игру и чулну пуноћу света.

> Модерна песма често доводи себе у положај трагичне самодовољности; нагнута над безданом, она изазива вртоглавицу духа, мучи га тескобом; у нама се јавља тежња ка довршеном јасном изразу, вапај за привременим редом и смислом (Данојлић 2004: 42).

Док „озбиљна" поезија трага за смислом и бесконачним, наивна песма пристаје на коначност и фрагментарност, али управо у том пристајању проналази своју целовитост. Она не покушава да обухвати све; она бира да буде довољна себи. *Наивна їесма* остаје верна свом читаоцу – детету које не тражи систем, већ доживљај. Њена „несавршеност" постаје гарант да није постала инструмент; њена „недовршеност" сведочи да је остала отворена за игру, смех и чуђење.

Ако је, дакле, Данојлић у праву када каже да је дечији песник „неуспели, недовршени песник", онда ту неуспелост треба читати као етички чин: то је одбијање да се свет сажме у коначан одговор, одбијање да се дете подучи пре него што се сачува његова способност да само види и доживи. Наивна песма не заостаје за осталом поезијом – она је, напротив, њен подсмех и њен коректив. Она памти оно што је озбиљна поезија заборавила: да је песма, пре свега, игра, и да је игра, пре свега, слобода.

Вредност несавршености није у томе што она оправдава недостатке, већ у томе што их преображава у форму. Наивна песма је, парадоксално,

најозбиљнија управо онда када изгледа најмање озбиљна. Њена снага није у томе што зна све, већ у томе што зна где знање престаје – и у том познању лежи њена целовитост, њена истина и њена трајност.

5. ЗАКЉУЧАК

Теоријска и критичка промишљања књижевних текстова за децу Милована Данојлића указују на чињеницу да права уметност не може бити спутана ограничењима која намеће узрасни ниво рецепције. Напротив, управо у огољеним и строго постављеним оквирима књижевности за децу поезија се враћа својим изворима – игри, емоцији и чистој визији (Илић 2023: 32).

Полемичким чланком „Медведи и зечеви нису криви" из 1958. године Данојлић започиње развијање теоријског концепта наивне песме, да би га потом разрадио у низу текстова, и коначно заокружио у књизи *Наивна їесма* (1976, друго издање 2004). Ова Данојлићева промишљања јесу конзистентна и јасно повезана, али нису сасвим кохерентна. Међутим, оно што их чини изузетно вредним није теоријска заокруженост, већ полемичност и изазовност изложених поставки, као и способност аутора да доведе у питање темељне претпоставке и подразумеване ставове.

Разматрање теоријско-критичког доприноса Милована Данојлића књижевности за децу показује да његов значај лежи у коренитом преобликовању начина на који се о њој мисли. Данојлић не пристаје на компромисну равноправност која би дечју песму и даље задржала у сенци „озбиљне" књижевности; он је смешта у само средиште модернистичких превирања, у којима *наивна їесма* постаје легитиман, аутентичан и једнаковредан облик песничког израза. Управо зато се с правом може рећи да тек с Милованом Данојлићем започиње озбиљна критика књижевности за децу као део савремених књижевнотеоријских промишљања код нас.

Први кључни став – да је књижевност за децу модерни феномен по себи – показује да Данојлић дечју песму сагледава као специфичан одговор на кризу модерне поезије. *Наивна їесма* није регресија ка предмодерном, већ трагање за „врхунском једноставношћу" у којој се максимална естетска сложеност постиже минималним језичким средствима. Њено извориште није у детету, него у песнику – у препознавању наивног доживљаја света у самом стваралачком бићу. Тиме се дечја књижевност из инфериорне позиције премешта у средиште расправа о модерности поезије.

Други став – да је књижевност за децу уточиште за одраслог (песника) – продубљује почетну тезу. *Песма-дете* није бекство у инфантилност, већ свесни чин стваралачког отпора према трагичној самодовољности, отуђењу и идеолошкој засићености модерне уметности. У том заштићеном простору

остаје дозвољено оно што је „озбиљна" књижевност потиснула: игра, чуђење, непосредност, радост постојања и језичка слобода. Васпитна функција притом не нестаје, али се преображава – од спољашњег моралисања у унутрашњи, епифанијски чин откривања света.

Трећи став – о вредности несавршености – представља парадоксални врхунац Данојлићеве мисли. Означити дечјег песника као „неуспелог, недовршеног песника" не значи умањити његову вредност, већ указати на етички и естетски принцип: одбијање да се свет сажме у коначан одговор и да се дете подучи пре него што се сачува његова способност да види и доживи. Наивна песма је, парадоксално, најозбиљнија управо онда када изгледа најмање озбиљна. Њена недовршеност није недостатак, већ гарант да је остала отворена за игру, смех и слободу.

Данојлићев допринос српској књижевној науци није само у одбрани књижевности за децу, већ у коренитом преобликовању начина на који се о њој мисли. Његова критика превазилази домете савремених теоретичара и стваралаца: она не само да признаје вредност дечје књижевности, већ је поставља као коректив и својеврстан подсмех „озбиљној" поезији, подсећајући је на оно што је заборавила — да је песма, пре свега, игра и слобода. У том смислу, тек с Милованом Данојлићем започиње озбиљна критика књижевности за децу као део савремених књижевнотеоријских промишљања код нас.

Све три тезе заједно показују да Данојлић не нуди пуку апологију књижевности за децу, већ нову парадигму њеног разумевања. Он је не посматра као „лакшу" варијанту књижевности, него као аутентични уметнички чин који извире из дубоке егзистенцијалне потребе стваралаца. Данојлић је показао да право песништво не познаје узрасне баријере. У наизглед огољеним оквирима дечје песме, поезија се враћа својим изворима – игри, емоцији и чистој визији. Зато његова „Наивна песма" и није наивна; она је дубоко свесна, промишљена и – усудићемо се да кажемо – једна од смисленијих критичких поставки које је српска књижевна мисао добила у двадесетом веку. Након полемичких текстова Милована Данојлића, теорија књижевности за децу, као сасвим нова дисциплина, и сама постаје озбиљан и значајан део српске књижевне науке.

ЛИТЕРАТУРА

Бењамин (1997). Валтер Бењамин, *Једносмерна улица / Берлинско детињство*. Превео Јовица Аћин. Београд: Рад.

Вељковић Мекић (2014). Јелена Вељковић Мекић, (Не)дечја поезија Милована Данојлића. *Липар – часопис за књижевност, језик, уметност и културу*, XV(53), 179–194.

Данојлић (2004). Милован Данојлић, *Наивна песма: огледи о дечјој књижевности*. 2. изд. Београд: Завод за уџбенике.

Данојлић (1976). Милован Данојлић, *Наивна песма: огледи о дечјој књижевности*. 1. изд. Београд: Нолит.

Данојлић (1967). Милован Данојлић, *Лирске расправе*. Нови Сад: Матица српска.

Данојлић (1958). Милован Данојлић, Медведи и зечеви нису криви. *Борба*, XXIII/258, 12. 8. 1958.

Ђорђевић (2014). Милентије Ђорђевић, Душан Радовић и раније песничко искуство. У: В. Јовановић, Т. Росић (ур.), *Књижевност за децу у науци и настави*, зборник радова, 513–521.

Илић (2023). Бранко Илић, Семантички и симболички капацитет поезије за децу млађег основношколског узраста – „Песма о цвету" Бранка Миљковића. У: Бранко Илић, Маја Димитријевић, *Тумачење и настава књижевности*. Јагодина: Факултет педагошких наука, 25–32.

Пантић (2004). Михајло Пантић, Лирски искушеник. *Повеља*, бр. 3/2004. Краљево: Народна библиотека „Стефан Првовенчани", 59–63.

Поповић (1914). Богдан Поповић, *Огледи из књижевности и уметности 1*. Београд: Издање С. Б. Цвијановића.

Фридрих (2003). Хуго Фридрих, *Структура модерне лирике: од средине 19. до средине 20. века*. Превео Томислав Бекић. Нови Сад: Светови.

Хамовић (2018). Валентина Хамовић, *Поетика чистог даха – Наивна књижевност Милована Данојлића*. Београд: Службени гласник, Учитељски факултет.

Хамовић (2015). Валентина Хамовић, Наивна песма Милована Данојлића или поетика чистог даха. У: *Непрекидно детињство*. Нови Сад: Змајеве дечје игре, 67–79.

Хамовић (2011). Валентина Хамовић, Милован Данојлић: ка поетици врхунске једноставности. *Зборник Матице српске за књижевност и језик*, књ. 59, св. 3, 729–746.

Branko Ilić
University of Kragujevac
Faculty of Education in Jagodina
Department of Philology

NAÏVE POEM – SERIOUS CRITICISM

(Milovan Danojlić and the Beginnings of Modern Critical Thought on Children's Literature in Serbian Literary Studies)

Summary: This paper starts from the premise that Milovan Danojlić was a pioneer of modern critical approaches to children's literature in Serbian literary studies. It argues that the renowned poet did more than simply reassess the status of children's literature: he developed a new paradigm in which children's poetry emerges as an authentic form of artistic expression. The analysis focuses on three central ideas in Danojlić's critical thought: (1) his understanding of children's literature as an inherently modernist phenomenon, (2) his view of children's literature as a refuge for the poet, and (3) his concept of the value of imperfection in the naïve poem.

Danojlić does not treat children's literature as a secondary or lesser form of writing, but as a distinctive response to the crisis of modern poetry. The naïve poem does not represent a regression to a premodern sensibility; rather, it exemplifies a "supreme simplicity of expression" in which a high degree of aesthetic complexity is achieved through minimal linguistic means. Its source lies not in the child as reader, but in the poet as creator. The refuge that children's poetry offers the adult poet is not an escape into infantilism, but a conscious act of poetic resistance to the tragic self-sufficiency and alienation of modern art.

The value of imperfection in the naïve poem thus emerges as a fundamental ethical and aesthetic principle. Danojlić's contribution, therefore, lies not simply in defending children's literature, but in fundamentally reshaping the way it is understood and theorized. His ideas go beyond the positions of many of his contemporaries: he not only recognizes the artistic value of children's literature but also presents it as a corrective to "serious" poetry. With Danojlić, the serious critical study of children's literature begins to take shape as an integral part of modern literary-theoretical thought in Serbian literary studies.

Keywords: Milovan Danojlić, Naive poem, children's literature, modernism, literary criticism, poetics of simplicity.